

O treh vprašanjih iz sklopa razredno-nacionalno

Iz kratkih povzetkov referatov, ki so jih prispevali tovariši in tovarišica, izhaja, da so vsi enotni v stališču, da sta oba elementa našega političnega sistema socialističnega samoupravljanja – razredni in nacionalni – med seboj dialektično povezana, prepletena in v tem smislu tvorita celoto. Za tako stališče imamo temelj v ustavi in je pravilno izhodišče za razpravo o posameznih vprašanjih, ki so bila vključena v program posvetovanja na temo razredno-nacionalno.

Pred prehodom na razpravo ali kot prispevek k razpravi želim opozoriti na tri zelo pomembna vprašanja, ki jih je v razpravi in v nadaljnjem raziskovanju treba bolj poglobljeno obravnavati. Ta so, tako sodim, po uvodnih povzetkih, tudi v referatih premalo ali sploh nič upoštevana. Tako ugotovitev seveda umikam, če so vendarle ustrezno obravnavana v samih referatih, česar žal, ne vem.

Prvo vprašanje je povezano s pojavi ločevanja nacionalnih in delavskorazrednih interesov, razpravami o primatu enih ali drugih in bolj ali manj očitnimi težnjami za ustreznimi spremembami političnega sistema bodisi v smeri unitarne ureditve ali pa v nacionalistični oz. separatistični smeri. Gre za vprašanje ocene in kvalifikacije poudarjanja vodilne vloge delavskega razreda kot nosilca ekonomske in politične oblasti v družbi in državi in poudarjanje nacionalnih interesov kot socialnih, kulturnih, etničnih, zgodovinskih in drugih interesov naroda kot posebne družbene skupnosti, ki obstaja. Uresničevanje enih in drugih je pogoj za razvoj človeka kot svobodne osebnosti.

Bistveno omenjene dialektične povezanosti razrednega in nacionalnega je prav v tem, da v določenem času pri urejanju določenih družbenih razmerij, pri varovanju človekovih pravic in svoboščin itd. prevladuje en ali drug element. Zato je treba skrbno analizirati posamezne pojave uveljavljanja nacionalnih ali razrednih elementov in v vsakem primeru ugotoviti, ali je res kršena nacionalna svoboda ali ogrožena vodilna vloga delavskega razreda kot dejavnika, ki zagotavlja razvoj socialistične družbe in končno osvoboditev dela in človeka. Površna ocena lahko vodi k neustreznim sklepom, da je kršen legitimni interes delavskega razreda ali naroda in njunega z ustavo zagotovljenega položaja kot tudi neutemeljenemu etiketiranju kot »nacionalističnim« oziroma »unitarističnim« – ali pa gre res za tak primer, kar je vsekakor treba preprečiti.

Čeprav izhajamo iz dialektične povezanosti, prepletenosti in enotnosti razrednega in nacionalnega, je vendar treba opozoriti, da je narodnost kategorija, ki jo je treba obravnavati posebno tenkočutno, ker njeno podcenjevanje povsod zbuja in povzroča nemire, silovite upore, osvobodilne in druge vojne, terorizem in podobno. Nacionalno integriteto vztrajno in uporno varujejo vsi narodi, ker vidijo v nacionalni družbeni skupnosti, organizirani v lastni državi ali v sožitju z drugimi narodi v isti državi, uresničitev pravice do samoodločbe in jamstvo svobode. Po drugi strani pa je zgodovinska vloga delavskega razreda, da po prevzemu oblasti uresniči osvoboditev dela in človeka in vzpostavi svobodno skupnost svobodnih proizvajalcev ter sebe kot razred ukine.

To stališče ni nesporno. Pred časom je sociolog O. Mandić znanstveno utemeljeval, da je narod kot razred zgodovinska tvorba, ki bo v skladu z zakonitostmi družbenega razvoja tudi odmrli. Menim, da imamo v naši ustavi trdno oporo za stališče, da v brezrazredni družbi obstoj narodov ne bo ogrožen, nasprotno, ta družba šele ustvarja razmere za dejansko svobodo vseh narodov na svetu.

Drugo vprašanje, ki bi ga bilo treba obravnavati in raziskati, je vprašanje mednacionalnih odnosov v Jugoslaviji. Nacionalno vprašanje naj bi bilo dokončno rešeno v narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji, pa vendar ugotavljamo, da se ciklično pojavljajo resnejša mednacionalna nasprotja in spori. Pri iskanju vzrokov ni mogoče prezreti dejstva,

da se ta ostreje izražajo med neugodnimi ekonomskimi razmerami, manj pa ob relativni blaginji in ekonomskem napredku. Eden od vzrokov naj bi imel ekonomske temelje, ki se izražajo v izkoriščanju narodov. Po mnenju razvitih naj bi se to kazalo kot privzajanje presežne vrednosti njihovega dela v različnih oblikah, po mnenju nerazvitih pa kot izkoriščanje dela, ki je zakonitost v ekonomskih odnosih med nerazvitimi in razvitimi.

Iz razlogov, o katerih lahko samo ugibamo, se redko lotevamo vprašanja oz. iskanja odgovora na vprašanje, če sploh res in kdo koga izkorišča. Brez posebnih anket vemo, da obstaja, upravičeno ali ne, splošno razširjeno mnenje, da v Jugoslaviji narodi ekonomsko niso enakopravni, da so izkoriščani ipd. To ima tudi v političnih odnosih neugodne posledice in povzroča mednacionalno nestrpnost in spore. Z molčanjem ali neargumentiranim zatrjevanjem nasprotnega, vprašanja ni mogoče rešiti. Menda ni primerno o tem govoriti, ker bi se lahko razplamentela mednacionalna nasprotja. Nasprotno! *Prepričan sem, da bi z veliko zanesljivostjo lahko ugotovili dejansko stanje, poznavanje le-tega pa bi nasprotja prej ublažilo ali odpravilo.* Ker je to zelo celovito vprašanje, bi bil potreben večji znanstveni napor tudi ali predvsem ekonomistov. Prof. Beštrova se je svoječasno ukvarjala s to problematiko, pa tudi drugi posamezniki in institucije.

Nazadnje predlagam, da se v razpravi poskusimo sporazumeti o samem pojmu delavskega razreda. V naši teoriji in ustavni ureditvi smo ta pojem po vsebini in nosilcih različno opredeljevali in še danes lahko ugotavljamo razlike – celo med udeleženci tega posvetovanja. »Uvodničarji« so namreč uporabljali izraze: delavski razred, delavski razred v Jugoslaviji, delavski razred v republiki, nobeden pa ni uporabil izraza slovenski delavski razred.

V teoretičnih razpravah lahko uporabljamo kot generični pojem samo delavski razred ali delavski razred v Jugoslaviji. Sicer pa drži, da ima vsak narod svoj delavski razred v kakršnikoli državni formaciji, za katero se je pri uresničevanju pravice do samoodločbe sam odločil, tako tudi narodi v Jugoslaviji. Načelo »proletarci vseh dežel – združite se« pa odkriva kot bistveno značilnost delavskega razreda njegovo integrativno vlogo. To se je v Jugoslaviji potrdilo v boju za nacionalno osvoboditev in socialistično revolucijo in v celotnem povojnem obdobju. V NOB se je spet potrjevala zgodovinska težnja narodov Jugoslavije, da živijo v skupni državi in so se združili v zvezno republiko enakopravnih narodov. Uresničitev te težnje je bila mogoča, ker je bil nosilec delavski razred s komunistično partijo na čelu. V povojnem obdobju istovrstni interes vsakega delavskega razreda za osvoboditev dela uresničujejo delovni ljudje, narodi in narodnosti v njihovih socialističnih republikah ter avtonomnih pokrajinah in pa skupaj v SFR Jugoslaviji, kadar v skupnem interesu tako določa ustava. Sam obstoj delavskega razreda vsakega naroda ne pomeni sam po sebi nobene nevarnosti za uveljavljanje delavskega razrednega interesa v Jugoslaviji kot celoti ali za slabitev političnega sistema socialističnega samoupravljanja.

To so tri vprašanja, za katera predlagam, da jih vključimo v razpravo, ker sodijo v sklop problematike, ki smo jo delovno za posvetovanje opredelili kot »razredno-nacionalno«. Vprašanja niso znova, vključitev v razpravo pa predlagam predvsem zato, ker upam, da bomo na posvetovanju in v drugih predvidenih aktivnostih Marksističnega centra lahko kaj prispevali k njihovemu razčiščevanju in razreševanju.

FRANCE KLOPČIČ

Kdaj je nastalo socialistično samoupravljanje

Najprej predlog. Za takšna znanstvena zborovanja, kot je današnje, bi bilo primernejše, če bi organizator referate dobil veliko pred zborovanjem, jih razmnožil in razposlal udeležencem. Ti bi se lahko doma pripravili za resnično globoko načelno razpravo in tako prispevali k večjemu razvoju naše socialistične in marksistične misli. Če poslušamo samo